

(مقاله پژوهشی)

طراحی مانتوی مجلسی بانوان با الهام از طرح و رنگ قالی‌های قشقایی

الهه ایمانی^{۱*}، افسانه قانی^۲

چکیده

در عصر حاضر توجه به هویت و فرهنگ هر ملت از جایگاه خاصی برخوردار است و پوشاک یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های هویتی هر جامعه‌ای محسوب می‌شود که به‌طور مداوم در حال تغییر است. این دگرگونی سبک بیش از همه در لباس بانوان رخ می‌دهد. بسیاری اوقات در ایران نیز طراحی لباس بانوان تحت تأثیر مد جهانی و به عبارتی، فرهنگ غرب قرار گرفته است؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف احیاء ارزش‌های هویتی، قومی و ایجاد خلاقیت در بخشی از پوشاک اجتماع بانوان، یعنی مانتوی مجلسی، انجام شد. بدین منظور قابلیت‌های نقوش قالی‌های لچک‌ترنج و شبه‌ناظم قشقایی که از طرح‌های اصیل این قوم است، در طراحی مانتوهای بانوان مورد بررسی قرار گرفت. پرسش‌های پژوهش چنین بود که با چه روش علمی می‌توان از طرح‌ها و نقشمایه‌های قالی‌های قشقایی در طراحی لباس بهره جست؟ و چه راهکارهایی برای کاربردی کردن نقوش و ساختار بخشی از قالی‌های قشقایی در پوشاک اجتماعی بانوان ایرانی وجود دارد؟ این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی با اتکا به منابع کتابخانه‌ای صورت پذیرفت و با روش الگوی خلاقیت اسکمپر که بر هفت تکنیک اساسی جانشینی، ترکیب، اقتباس، تقویت، کاربرد دیگر، حذف و وارونه کردن استوار است، انجام شد. در نهایت نتایج نشان داد: نقوش قالی‌های قشقایی قابلیت این را دارند تا هم در طراحی و هم در اجرا براساس الگوی اسکمپر با تکنیک‌های مختلف دوخته و یا تزیین شوند. در بخش طراحی مانتوها راهکارهای به‌دست‌آمده این بود که نقوش به‌صورت تک‌نقش و بخشی از ساختار قالی، چه در طراحی و چه در دوخت و اجرا، می‌توانند به‌کاربرده شوند.

کلیدواژه‌گان

قالی‌های قشقایی، پوشاک بانوان، طراحی مانتو، هویت، خلاقیت، اسکمپر

E.imani@shirazartu.ac.ir
Ghani@sku.ac.ir

۱. استادیار گروه فرش دانشگاه هنر شیراز، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول)
۲. استادیار دانشکده هنر و علوم انسانی دانشگاه شهرکرد، ایران.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۱۰

مقدمه

یکی از راه‌های دستیابی به توسعه فرهنگی در جهان معاصر توجه به هویت ملی و قومی در طراحی خلق آثار است که از این میان پوشاک افراد هر جامعه‌ای، از مهم‌ترین مؤلفه‌های مرتبط با هویت است. در واقع «پوشاک از نشانه‌های هویت فرهنگی - اجتماعی یک جامعه است» (یاسینی، بیچرانلو ۱۳۹۷: ۲). لباس و هویت اجتماعی با هم مرتبط هستند و لباس همچون یک تمهید دلالت‌گرانه است که جنسیت، موقعیت طبقاتی و منزلت حرفه‌ای را نشان می‌دهد (جنکینز ۱۳۸۱: ۲۵).

نقش‌آفرینی و هنرنمایی در تزئین پارچه و لباس با کمک ویژگی‌های منحصربه‌فرد هنرهای سنتی همواره در پوشاک ایرانیان مشهود بوده تا جایی که اقوام مختلف ایرانی تزئینات ویژه‌ای بر هر یک از پوشاک خود دارند. درحقیقت یکی از راه‌های شناسایی و تمیز قوم‌ها و ملل همواره پوشاک آنان بوده است، اما مسئله‌ای که طی این سال‌ها به‌وضوح مشاهده می‌شود، این است که هویت بانوان ایرانی با استفاده از پوشاکی که بازار جهانی به آنان عرضه می‌کند، مرتب در حال تغییر و گرایش به همان فرهنگ جهانی است که پوشاک مذکور برآمده از آن است و این بر اهمیت و ضرورت موضوع پژوهش حاضر می‌افزاید. یکی از دلایل این دگرگونی هویتی و فرهنگی، استفاده ناآگاهانه و غیر اصولی تزئینات ایرانی در پوشاک است که باعث دلزدگی عموم به‌ویژه نسل جوان از عناصر فرهنگ و هنر ایرانی شده است. هنرهای سنتی ایرانی همچون: نگارگری، کاشی‌کاری، سفال، منسوجات و انواع قالی و دست‌بافته‌های گلیمی، سرشار از طرح‌ها، نقوش و رنگ‌هایی است که هر کدام بخشی از مؤلفه‌های فرهنگ ایرانی محسوب می‌شوند؛ هرچند برخی از این نقوش در بعضی طراحی‌های پوشاک به‌خوبی به‌کارگرفته شده‌اند، اما استفاده از نقوش دست‌بافته‌های قشقایی به‌طور اصولی در این میان کمتر دیده می‌شود. قالی‌های عشایر قشقایی با تنوع طرح‌ها، نقوش و جلوه‌های رنگی به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین هنرهای ایرانی می‌توانند در این امر مؤثر واقع شوند، در پژوهش حاضر طرح‌ها و نقوش قالی‌های قشقایی قابلیت استفاده به همین شیوه، یعنی بدون تغییرات را دارند، اما جهت نوآوری و تنوع می‌توان از اشکال منتزع از این طرح‌ها و نقوش نیز استفاده کرد، لذا بازآفرینی این نقوش با نگاهی خلاقانه و جدید بر مبنای اصول علمی می‌تواند به جریان‌سازی مد در بخش مانتوی ایرانی بانوان معاصر، همگام با سلیقه نسل جوان، منجر شود.

در این پژوهش کوشیده‌ایم به این پرسش پاسخ دهیم که چگونه می‌توان از نقوش دست‌بافته‌های عشایر قشقایی در مانتوی مجلسی بانوان در دوره معاصر استفاده کرد؟ به‌همین دلیل براساس یک روش خلاقانه به نام اسکمپر^۱ که در مؤسسات فکری گروهی و انفرادی استفاده می‌شود، پرسش‌هایی در زمینه طراحی لباس مطرح شده تا قابلیت این تکنیک در طراحی لباس نیز سنجیده شود و براساس همین تکنیک روش‌های مختلفی برای طراحی مانتوی بانوان معرفی شده است. لازم به توضیح است که

هر نقشمایه‌ای را از دو بعد فرم و محتوا می‌توان مطالعه کرد؛ فرم شامل فعلیت یافتن عناصر و اصول تجسمی به کمک رنگ و شکل است و محتوا نشان‌دهنده برخی معناهای فرهنگی نهفته در آثار هنری است. هرکدام از این عوامل ارزش و اهمیت خاصی در شکل‌گیری و طراحی لباس دارد، اما در پژوهش حاضر تمرکز و تأکید ما بر فرم نقشمایه‌هاست. بدین جهت ابتدا به معرفی ایل قشقایی و سپس انواع دست‌بافته‌های آنها پرداخته شده است. به دلیل تنوع و گستردگی این زمینه از قالی‌ها با نقش لچک‌ترنج - که بین آنها رواج زیادی دارد - و نقش ناظم - که بیشترین شهرت آن مربوط به ایل قشقایی است - انتخاب شده‌اند، سپس به معرفی ویژگی‌های اصلی در طراحی لباس پرداخته و پس از آن الگوی اسکمپر و چگونگی کاربست آن در اجرای نقوش قالی‌های قشقایی در طراحی مانتوهای بانوان، ارائه شده است. در ادامه به‌منظور حفظ و تقویت فرهنگ ایرانی-اسلامی، براساس طرح‌ها و نقوش استخراج‌شده، نمونه اتوهای اولیه‌ای برای لباس‌هایی که در اجتماع استفاده می‌شوند، طراحی و نشان داده شد تا نتایج تحلیل‌ها به‌شکل کاربردی مشاهده شوند. پوشاک تولیدشده در این روند می‌تواند کمک شایانی به ارتقای سطح هنری این رشته کند و نیز منجر به احیاء بخشی از طرح و نقش فرهنگ و هویت ملی در پوشاک ایرانی شود. همچنین احیا و رونق دوباره طرح‌ها و نمادهای دست‌بافته‌های قشقایی باعث جلوگیری از فراموش شدن آن، معرفی به نسل‌های آینده به‌عنوان یادگار نیاکان و ارتقای سطح کمتی و کیفی منابع طراحی پوشاک در این حوزه می‌شود.

پیشینه تحقیق

با بررسی موضوع مطرح‌شده در مطالعات پیشین، تحقیقاتی که به موضوع پژوهش حاضر نزدیک‌تر بوده، عبارت‌اند از: پایان‌نامه‌ای با عنوان «مطالعه و معرفی نقوش قالی‌های سنندج به‌منظور بهره‌وری در تزیینات پوشاک و البسه بانوان (با تأکید بر طراحی تزیینات مانتوی اسلامی)»، شیلان حیدری بگه‌جان (۱۳۹۴)، دانشگاه پیام نور، تهران. در این اثر به معرفی انواع طرح‌های قالی‌های سنندج پرداخته شده و در انتها بدون هیچ اصول خاصی و با تکیه بر خلاقیت نویسنده، اتوهای مانتو براساس قالی‌های سنندج زده شده است. فاطمه رضابالا در پایان‌نامه ارشد «بررسی قابلیت‌های طرح‌های فرش ایران برای طراحی لباس» (۱۳۹۵)، به معرفی انواع طرح‌های ایرانی پرداخته و در انتها مانند پژوهش پیشین با تکنیک‌های مختلف بدون استفاده از خلاقیت خاصی طرح‌هایی از گل‌های سنتی و گل‌فرنگ از نقوش قالی را بر روی پوشاک بانوان از جمله مانتو، روسری و لباس مجلسی اجرا کرده است. در پایان‌نامه ارشد «پژوهشی در نقش‌های ترکمن و کاربرد آن در لباس‌های امروز» (۱۳۹۸) به نویسندگی فاطمه آقاتابای بیشتر به معرفی نقوش ترکمن همانند پژوهش قبلی پرداخته شده است. عطیه‌سادات کریم‌پور ارمکی در پایان‌نامه خود با عنوان «طراحی پارچه با استفاده از نقوش گلیم قشقایی و با استفاده از الگوریتم ژنتیک محاوره‌ای» (۱۳۹۷) از نقوش گلیم قشقایی برای طراحی پارچه استفاده کرده و همچنین پیشنهاد یک سامانه برای سلیقه‌یابی کاربران را داده است. در مقاله‌ای با عنوان «شناسایی نقوش گلیم

گیلان و کاربرد آن در طراحی لباس فرم اداری زنانه و مردانه» که سپیده نصرتی لیالمانی و عطیه یوزباشی (۱۳۹۹) در مجله هنرهای صناعی ایران به چاپ رسانده‌اند، به معرفی انواع نقوش گلیم‌های گیلان پرداخته شده و سپس از هر نقش پنج نمونه لباس فرم اداری طراحی و پیشنهاد شده که هر کدام از لباس فرم‌ها متناسب برای چه سازمانی هستند. همچنین مقاله دیگری با عنوان «کاربرد نقوش گلیم بر لباس‌های مدرن» در کنفرانس بین‌المللی مهندسی، هنر و محیط زیست به نویسندگی نادیا طهرانی و زهرا یوسفی‌زاده (۱۳۹۳) انجام شده که تنها به اتود خطی چهار اثر با استفاده از نقوش گلیم بختیاری پرداخته شده است، اما در زمینه استفاده از نقوش قالی‌های قشقایی در پوشاک اثری یافته نشد.

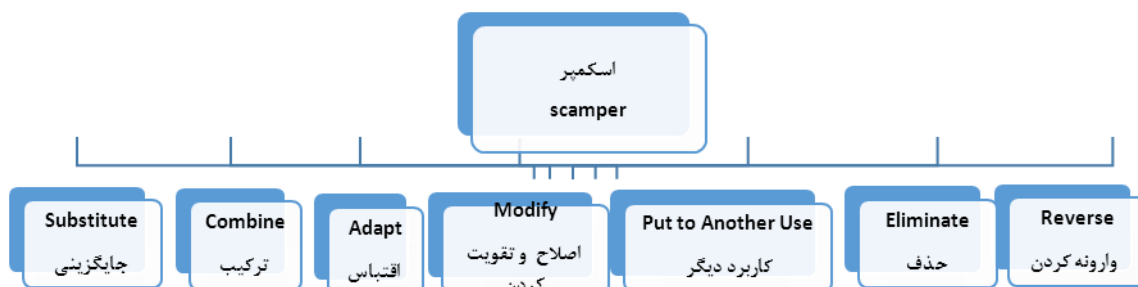
در زمینه مطالعات نقوش و نمادهای دستبافته‌های قشقایی علاوه بر کتاب دست‌بافته‌های عشایری و روستایی فارس (۱۳۷۰) سیروس پرهام که به‌عنوان یک مرجع مهم در روند کار تحقیقاتی استفاده می‌شود، منابع دیگری نیز وجود دارند که به چند نمونه آنها اشاره می‌شود: مقاله «عوامل مؤثر بر شکل‌گیری و پیدایش نقوش گلیم قشقایی»، ابوالقاسم دادور و حمیدرضا مؤمنیان (۱۳۸۵) در نشریه گلجام، «بررسی و تحلیل نقش طاووس در جل‌های قشقایی» محمد افروغ (۱۳۹۹) در نشریه نگره، مقاله «تجلی نماد گردونه خورشید «مهرانه» در قالی‌های قشقایی» اثر مرجان صلواتی (۱۳۸۷) و همچنین مقاله «مطالعه تطبیقی ساختار طرح لچک‌ترنج قالی‌های جمهوری آذربایجان و قشقایی‌های فارس»، عباس ایزدی و مهناز شایسته‌فر (۱۳۹۵)، به بررسی طرح لچک‌ترنج در ایل قشقایی و جمهوری آذربایجان پرداخته شده است.

در زمینه استفاده از تکنیک اسکمپر یک پایان‌نامه با عنوان «ارزیابی کاربست خلاقیت در طراحی مانتوهای اجتماع، دومین جشنواره بین‌المللی مد و لباس ایران براساس الگوی فنی اسکمپر»، الهه صفی‌نژاد، ۱۳۹۵ به نگارش درآمده که در این اثر مؤلف ضمن معرفی روش‌های گوناگون خلاقیت، از روش اسکمپر استفاده کرده و میزان خلاقیت در طراحی مانتوهای دومین جشنواره را سنجیده است. در نهایت وجه افتراق پژوهش حاضر با پژوهش‌های انجام‌شده این است که از الگوی فنی اسکمپر به‌عنوان روشی برای طراحی‌های انواعی از مانتوهای مجلسی استفاده شده است. درحقیقت یک روش علمی و کاربردی برای چگونگی به‌کاربردن طرح‌ها و نقوش قالی و در این مبحث طرح‌های لچک‌ترنج و ناظم قالی‌های قشقایی در طراحی و تزیین مانتوهای بانوان ارائه شده است. همچنین تفاوت عمده دیگر پژوهش حاضر با تحقیقات دیگر استفاده از ساختار کلی طرح قالی‌های قشقایی در اجرا و دوخت است، در صورتی که در پژوهش‌های پیشین بیشتر تأکید بر استفاده از نقشمایه‌ها و یا استفاده چاپی از طرح قالی‌ها روی پارچه بوده است.

چارچوب نظری

در پژوهش حاضر برای استفاده از نقوش قالی‌های قشقایی در طراحی لباس از روش تکنیک فنی الگوی

اسکمپر که یکی از تکنیک‌های ایجاد خلاقیت به‌شمار می‌رود، استفاده شده است. این نظریه را اولین بار الکس فیکنی اسبورن^۱ در سال ۱۹۵۳ پیشنهاد کرد، ولی باب ابرل^۲ در سال ۱۹۷۱ در کتاب خود با نام *اسکمپر، بازی‌هایی برای توسعه تخیل*^۳ بست داد. در برخی از منابع نیز بیان شده که تکنیک اسکمپر را دوبونو توسعه داده است (Ozyapark, 2015). اسکمپر یک فهرست چندمنظوره با پرسش‌هایی جهت ایده‌پردازی است. هدف اصلی این تکنیک قدرت تصور است تا آن را در جهت‌ها و بعدهای مختلف و ضروری به حرکت درآورد (Eberl 2008: 5). اسکمپر از ابتدای حروف واژه‌های پرسش‌برانگیز گرفته شده که در دستیابی به ایده‌های نو بسیار مؤثرند (kruse 2007: 106). این پرسش‌ها در واقع باعث می‌شوند هنرمند نگاهی متفاوت به موضوع خود داشته باشد و در نهایت طراحی جدیدی ارائه دهد که این نوآوری به‌وسیله یکسری پرسش‌های تیپ و ایده‌برانگیز صورت می‌گیرد، به نحوی که شخص در رابطه با مسئله مد نظرش از خود سؤال می‌کند و نهایتاً با افزایش کیفیت، ایده‌ها تضمین و ارتقا می‌یابند (صمدآقایی ۱۳۸۲: ۳۸). اسکمپر بر این مفهوم استوار است که هر چیز جدیدی، مدل اصلاح‌شده چیزی است که پیش از این موجود بوده است (تابان ۱۳۹۲ و کشمیری پور ۱۳۹۴: ۱۴). الگوی اسکمپر مخفف هفت تکنیک است که از حروف اول کلمات انگلیسی معرفی‌شده در نمودار ۱ تشکیل شده که در ادامه به‌اختصار توضیح داده می‌شوند.

نمودار ۱- حروف مخفف اسکمپر (مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۰).

۱. جایگزینی: در این تکنیک می‌توان روی بخش‌هایی متمرکز شد که می‌توان آنها را با موارد دیگری جایگزین کرد تا به ایده‌های جدید رسید. جانشینی تا آنجا پیش می‌رود که بتوان یک چیز را با هیچ و سپس هیچ را جانشین چیز دیگری کرد (صفی‌نژاد ۱۳۹۵: ۱۳۳) تا راه‌حل‌های جایگزین شناسایی و بخش‌هایی از یک فرآیند را با گزینه‌های بهتر عوض کرد.
۲. ترکیب: بخش بزرگی از تفکر خلاق، شامل ترکیب ایده‌ها، کالاهای، تکنیک‌ها، مواد و سرویس‌های

1. Alex Faickney Osborn
2. Boh Fherle
3. Games for Imagination Development

نامرتب قبلی به منظور ایجاد چیزی جدید است. در تکنیک ترکیب دو یا چند قسمت از محصول یا فرآیند برای ایجاد چیز جدید یا تقویت آن به کار گرفته می‌شوند (Serrat 2017: 313) تا بتوان به یک راندمان بهتر و حتی استثنایی دست یافت.

۳. اقتباس: به الگو گرفتن از ایده‌های موجود، برای حل یک مسئله گفته می‌شود. در این تکنیک تأکید بر این است که راه حل مسئله پیش از این وجود داشته، به نحوی که همه ایده‌ها و اختراعات تا درجه‌ای اقتباس شده‌اند. زمانی که از ایده‌ای استقبال نشود یا با جامعه مخاطبین خود سازگاری نداشته باشد، می‌توان از این تکنیک استفاده کرد. این سازگاری می‌تواند از جزئی‌ترین بخش تا یک تغییر اساسی و بنیادی باشد.

۴. اصلاح و تقویت: این تکنیک ضمن داشتن وجوه اشتراک با تکنیک اقتباس، وجوه افتراقی نیز دارد که باعث می‌شود هر کدام جداگانه در نظر گرفته شوند. در تکنیک اصلاح، ایده یا پروژه در مقیاسی گسترده‌تر نسبت به تکنیک اقتباس می‌تواند تغییر کند. تقویت ایده یا بخش‌هایی از آن می‌تواند ارزش درک آن را افزایش دهد یا بفهماند چه اجزائی مهمتر است. تقویت، به تغییر بخشی یا کل محصول یا فرآیند یا تحریف آن به روشی غیر معمول نیز گفته می‌شود (Ibid).

۵. کاربرد دیگر: در این روش به این مسئله اندیشیده می‌شود که چطور می‌توان ایده فعلی خود را در دیگر مصارف به کار بست و یا چطور می‌توان از چیز دیگری برای حل مسئله استفاده کرد. در بسیاری از موارد، یک ایده را فقط می‌توان با کاربرد آن به صورت متفاوتی از تصویر اولیه، بزرگ‌تر یا پرکاربردتر کرد (صفی‌نژاد ۱۳۹۵: ۷۱).

۶. حذف: در این قسمت، این مسئله در نظر گرفته می‌شود که اگر بخش‌هایی از ایده حذف شوند، چه اتفاقی می‌افتد؟ (Ibid) در حقیقت با ساده‌سازی، اجزا را کاهش داده و حذف می‌کنند. در مسیر کوچک‌سازی می‌توان از سؤال‌های تقسیمی، تفریقی و حذفی برای هدایت ذهن به سمت ایده‌سازی کمک گرفت (صفی‌نژاد ۱۳۹۵: ۱۳۵). در این تکنیک امکان دارد بخش‌هایی از ایده شناسایی شوند که با تجزیه و تحلیل، اگر از فرایند کلی حذف و جدا شوند، آن ایده می‌تواند بازدهی بیشتری داشته باشد.

۷. وارونه کردن: در یک تعریف ساده یعنی عمل کردن برعکس کاری که می‌تواند انجام شود. اگر بخشی از مشکل یا محصول به طور معکوس عمل کند و به ترتیب متفاوتی اجرا شود، می‌تواند منجر به نوآوری و شکوفایی خلاقیت شود.

معرفی ایل قشقایی

قشقایی‌ها ریشه‌ای ترک دارند و تقریباً تمامی‌شان به گویشی از زبان‌های ترکی اغوز غربی صحبت می‌کنند. سیروس پرهام درباره قشقایی‌ها می‌نویسد: «دانستنی‌های ما درباره گذشته ایل قشقایی ناچیز، ناقص و پراکنده است. به درستی معلوم نیست که این ایل بزرگ و ترک‌زبان کی و از کجا و بر اثر چه

حوادث و رویدادهایی به ایران کوچ کرده‌اند، حتی نمی‌دانیم از ابتدا به قشقایی موسوم بوده و یا بعدها به این نام شهرت یافته‌اند و از چه وقت؟ ریشه لغوی قشقایی مبهم است» (پرهام ۱۳۷۰: ۱۴۲). دهخدا می‌نویسد کلمه «قشقایی» ترکی است (دهخدا ۱۳۷۳: ۱۵۵۰۸) و از ریشه «قاشقا» آمده که معانی مختلفی دارد و مثلاً «قاشقا آتلاری» یعنی اسب‌هایی با لکه سفید در پیشانی (هیئت ۱۳۶۵: ۳۲۱). پرهام معتقد است: «محقق نیست که لفظ قشقایی از واژه ترکی قاچ‌قایی به معنای گریخته‌شده است یا از قاشقه - که در زبان ترکی اسب‌پیشانی‌سپید است - یا از کاشغر که به روایت تاریخ مسعود گروهی از قراتاتارها در زمان حکومت سلجوقیان در آن شهر اقامت گزیدند. گمان می‌رود که قشقایی‌ها یکی از طایفه‌هایی باشند که در سده‌های پنج و شش هجری در پی هجوم غزنویان و سلجوقیان همراه با مهاجرت بزرگ قبایل ترک از آسیای مرکزی به خاورمیانه ایران آمدند و در روزگار صفویه نیز ایلی که قشقه نام داشت، ساکن فارس بوده است (پرهام ۱۳۷۰: ۶۴). از دوره قاجاریه بود که ایل قشقایی به تدریج خود را مهم‌ترین واحد کوچ‌نشین فارس و یکی از ایلات مهم کشور مطرح ساخت (شهبازی ۱۳۶۹: ۷۳).

طایفه‌های مختلف و انواع دست‌بافته‌های قشقایی‌ها

در میان قشقایی‌ها، شش طایفه بزرگ وجود دارد: عمله، دره‌شوری، شش‌بلوکی (بزرگ‌ترین و ثروتمندترین ایل)، فارسی‌مدان، کشکولی بزرگ و کشکولی کوچک (بزرگ‌ترین طایفه قالی‌باف قشقایی‌ها) (پرهام ۱۳۷۰: ۷۷ و ایزدی، شایسته‌فر ۱۳۹۵: ۴۲). از نظر سیروس پرهام منطقه استان فارس یکی از غنی‌ترین مناطق دست‌بافته‌ها محسوب می‌شود (حشمتی رضوی ۱۳۹۵: ۷۲). دست‌بافته‌های قشقایی به صورت کلی در چهار طبقه تقسیم می‌شوند: ۱. کیسه‌ها (نگهدارنده‌ها) شامل خورجین، مفرش، نمکدان، جوال و غیره. ۲. پوشاننده‌ها (رواندازها) نظیر گلیم، جاجیم و جل اسب. ۳. کف‌پوش‌ها (مفروشات) شامل قالی و قالیچه، گبه، خرسک، گلیم و پلاس. ۴. نوارها شامل تنگ یا مالبند؛ و حائل‌ها (پرکننده فاصله‌ها) شامل پستی‌ها و سیاه‌چادر، (افروغ ۱۳۹۹: ۵)، که از این میان قالی‌های ایل قشقایی دارای تنوع زیادی هستند. از آنجاکه قشقایی‌ها در رنگرزی نخ‌های پشمی و همچنین تخصص در انواع تکنیک‌های فنی بافت در تولید دست‌بافته‌ها شهرت فراوانی دارند (دادور، مؤمنیان ۱۳۸۵: ۵۰)، در مقاله حاضر از میان دست‌بافته‌های گوناگون، قالی‌های قشقایی بررسی شده‌اند.

قالی‌های قشقایی معمولاً به طریق «ذهنی‌بافی» بافته می‌شوند و بافندگان ایل نقوش را تکرار می‌کنند، بدون آنکه از نقشه استفاده کنند؛ به همین دلیل می‌توان اذعان کرد هر قالی عشایر قشقایی یک اثر هنری و هر بافنده‌ای یک هنرمند محسوب می‌شود (پرهام ۱۳۷۰: ۱۷۸). از انواع نقش‌پردازی در قالی‌های قشقایی می‌توان از دو نوع نقش‌های اشکالی و نقش‌های منظم و به هم پیوسته و نامنظم نام برد. ویژگی اساسی نقش اشکالی در هندسی بودن نگاره‌ها، نامتقارن بودن نقش‌پردازی، فقدان قرینه‌سازی و

ذهنی باف بودن و پیروی نکردن از یک الگوی معین است (ایزدی، شایسته‌فر ۱۳۹۵: ۴۳). ویژگی نوع دوم قالی‌های قشقایی‌ها نقوش منظم و به هم پیوسته، شامل خطوط گردان است که نمایانگر نظم، ترتیب و تعادلی است که بیشتر با نقوش قالی‌های شهری سازگار است (پرهام ۱۳۷۰: ۱۴۴-۹۵). قالی‌های نقش ناظم، لچک و ترنج، نقش محرمات، ماهی‌درهم، بته‌ای، گیاهی و افشان در این دسته قرار می‌گیرند. زمینه قالی‌ها با نقوش گیاهی، حیوانی، هندسی، انسانی، نقش‌مایه‌های تولد و زندگی پس‌ازمرگ و نقوش هندسی الهام‌گرفته از معماری، نقوش اسطوره‌ای، نگاره‌های سماوی، گیاهی، حیوانی و تلفیقی پر می‌شوند (دادور، مؤمنیان ۱۳۸۵: ۵۲). در نمودار ۲، انواع نقش‌پردازی در قالی‌های قشقایی نمایش داده شده‌اند.

نقش لچک ترنج و ناظم قشقایی‌ها

طرح لچک‌ترنج نقشی مرکزی به‌عنوان ترنج و لچک‌های چهارگانه‌ای است که در چهارگوشه قالی می‌آید و معمولاً به‌لحاظ شکل با نقش مرکزی، یعنی ترنج، ارتباط می‌یابد (ایزدی، شایسته‌فر ۱۳۹۵: ۴۳). در طرح قالی‌های قشقایی تعداد ترنج‌ها متغیر است. در برخی نقوش به هم پیوسته، در برخی دیگر ناپیوسته و گاه به شکل یک ترنج بزرگ سراسری که متن قالی را می‌پوشاند (ایزدی، شایسته‌فر ۱۳۹۵: ۵۶). ترنج‌ها در این قالی‌ها اکثراً حالت پلکانی دارند. از این طرح ترنج‌ها در طراحی مانتوها به شکل‌های گوناگونی می‌توان استفاده کرد که در بخش بعدی به آنها اشاره شده است.

قالی با طرح و نقش ناظم یکی از قدیم‌ترین و مشهورترین بافته‌هایی است که بافندگان طایفه کشکولی در ایل قشقایی، از حدود دو قرن پیش به‌طور مداوم و منحصراً می‌بافند. این نوع طرح که در میان ایل قشقایی و نیز فرش‌شناسان شیراز به نام ناظم و سرناظم مشهور است، از معروف‌ترین طرح در قالی‌های قشقایی است (پرهام ۱۳۶۴: ۱۴۴). متن این طرح شامل یک فرم شبیه فرم محراب است. شکل قاب‌ها یا نعلبکی در دو سوی قالی در قسمت بالا قرار دارد. در قسمت پایین و دو سمت این فرم دو نیمه سرو به شکل ستون قرار گرفته‌اند. در راستای فرم مشابه محراب، در قسمت پایین متن یک قوس قرار دارد که بر روی آن گلدان و زیرگلدانی به همراه انواع گل‌های متنوع که تمام فضای زمینه را

پوشانده، قرار گرفته است (نصیری ۱۳۷۴: ۱۷۶ و پوپ، ۱۳۸۷: ۲۷۵۵). طرح‌های ناظم در طول دوران خود تغییراتی داشته‌اند، اما کلیت آنها حفظ شده است. نمونه‌هایی از این قالی‌ها در جدول ۱ مشاهده می‌شوند.

جدول ۱- نمونه‌هایی از طرح قالی‌های لچک‌ترنج و نقش ناظم قشقایی‌ها

قالی‌های طرح ناظم		قالی‌های لچک‌ترنج قشقایی‌ها	
			
قالی ناظم (منبع: URL2)	قالی ناظم (صادقی فسایی ۱۳۷۱: ۷۲)	قالی تک ترنج‌دار (صادقی فسایی ۱۳۷۱: ۶۷)	قالی لچک‌ترنج طایفه کشکول‌ها، (پرهام ۱۳۷۰، ج ۱: ۲۴۲)

استفاده از طرح‌ها و نقوش قالی در طراحی مانتو

طراحی لباس یکی از هنر-صنعت‌های بسیار مهمی است که از نظر فرهنگی و اقتصادی نقش مهمی در تولیدات داخلی و صادراتی جامعه دارد که دارای گرایش‌های مختلفی از جمله لباس منزل، کودک، ورزشی، مشاغل رسمی و اداری، خدماتی، مهمانی، جشن‌ها و اجتماع است که در پژوهش حاضر به لباس اجتماع بانوان، یعنی مانتو، توجه شده است. یکی از مسائل مهم در طراحی لباس تزیینات آن است که در هر دوره یا منطقه از روش‌ها، طرح‌ها و نقوش متفاوتی جهت انجام آن استفاده می‌شود؛ در بیشتر موارد تکرار مکررات و عدم توجه به حفظ تناسب و زیبایی هر لباس، و در این مبحث مانتو، در قسمت فرم و تزیینات است (فهیم‌نیا ۱۳۸۵: ۱۶۹).

از گذشته تاکنون مانتوهای زیادی، به‌ویژه در اشکال سنتی، طراحی و به بازار روانه شده که برای تهیه آن از روش‌های مختلف تزیینی استفاده کرده‌اند که حتی در برخی از طرح‌های قالی‌ها استفاده شده، اما همان‌گونه که در تصاویر مشاهده می‌شود، طرح قالی‌ها یا به‌طور سرتاسری روی پارچه چاپ شده‌اند (همانند تصویر ۱) و یا تک‌نقشی از آنها (همانند تصویر ۲) در قسمتی از مانتو به‌کار گرفته شده و یا به‌شکل تکه‌دوزی یا سوزن‌دوزی و غیره (همانند تصویر ۳) به‌عنوان بخشی تزیینی از مانتو به‌کاررفته است. وجه افتراق تحقیق حاضر با تحقیقات پیشین و کارهای ارائه‌شده در بازار، این است که

از یک تکنیک علمی برای استفاده از تک‌نقش‌های قالی شبه‌ناظم و لچک‌ترنج قشقایی یا بخشی از ساختار قالی در طراحی و دوخت مانتوها استفاده شده است. همچنین علاوه بر به‌کارگیری نقشمایه‌ها به‌شکل مستقل و ترکیب با نقوش دیگر، بخشی از ساختار کلی قالی‌ها به‌شکل انتزاعی برای طراحی استفاده شده‌اند.

تصویر ۱- استفاده از طرح قالی با روش چاپ روی پارچه (مأخذ: URL 3).

تصویر ۲- استفاده از نقشمایه‌ای از قالی با روش سوزن‌دوزی روی مانتو (همان).

تصویر ۳- استفاده از طرح چاپ‌شده قالی با روش تکه‌دوزی روی قسمتی از مانتو (همان).

کاربست نقوش قالی‌های قشقایی در طراحی مانتوی مجلسی

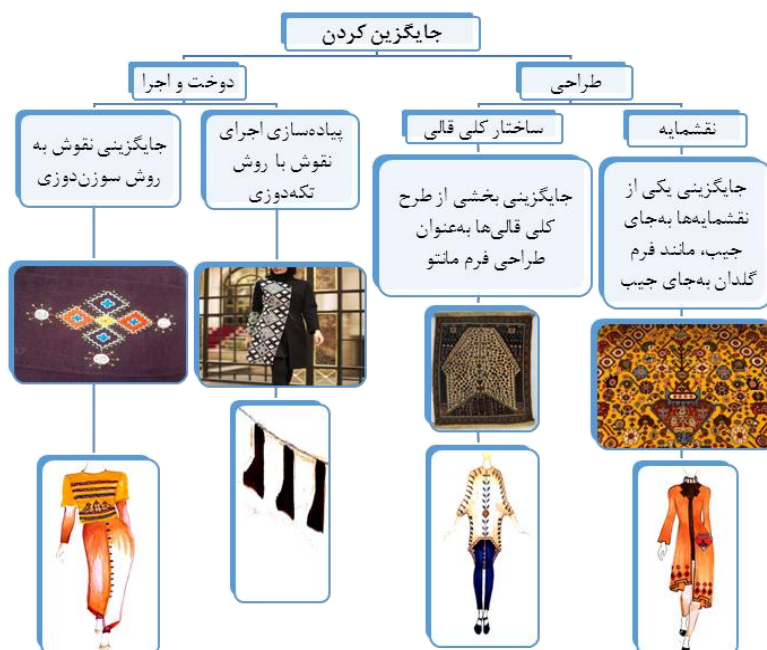
در این قسمت با استفاده از هفت تکنیک پرسش‌برانگیز الگوی اسکمپر که در قسمت چارچوب نظری به‌تفکیک توضیح داده شده‌اند، به‌طور عملی نقوش و بخشی از قالی‌های شبه‌ناظم و لچک‌ترنج قشقایی در طراحی مانتوی بانوان انجام می‌شود. بدین نحو که هر تکنیکی از دو منظر به‌کارگیری نقوش با استفاده از طراحی و اجرا بررسی شده‌اند. بخش طراحی خود نیز قابلیت تقسیم به دو بخش استفاده از تک‌نقش‌ها و بخشی از ساختار کلی قالی را دارد. در این پژوهش ذیل هفت تکنیک الگوی اسکمپر به‌طور مجزا پرسش‌هایی مطرح شده است در صورتی که سایر مخاطبان می‌توانند با طرح پرسش‌های گوناگون ایده‌های بسیار متنوعی را برای طراحی به‌دست‌بیاورند. در ادامه به کاربرد این روش در استفاده از نقوش قالی قشقایی برای طراحی مانتو می‌پردازیم.

۱. جایگزینی: با توجه به بحث جایگزینی در طراحی لباس با نقوش قشقایی، یک طراح می‌تواند پرسش‌هایی مانند این نمونه‌ها را در بخش طراحی، نحوه اجرا و دوخت مطرح کند: چه بخش‌هایی از طرح‌ها یا نقوش قالی‌ها را می‌توان در طراحی مانتو جایگزین کرد؟ چگونه می‌توان طرح کلی قالی‌ها را با روش‌های گوناگون جایگزین کرد؟ در پاسخ به این پرسش‌ها باید گفت: می‌توان یک نقش از قالی را مانند طرح گلدان انتخاب کرد و به‌جای یکی از قسمت‌های کاربردی مانتو، مانند جیب‌ها، استفاده کرد

و یا طرح کلی قالی مانند فرش ناظم جایگزین طراحی کلی مانتو شود. در بخش دوخت و اجرا می‌توان روش‌های گوناگون مانند مرواریددوزی، سوزن‌دوزی، تکه‌دوزی و غیره را فراهم کرد. در نمودار ۱ راهکارها و نمونه‌هایی با این تکنیک بیان شده‌اند.

جدول ۲- جایگزین کردن نقوش و بخشی از طرح کلی قالی‌ها در مانتوها (منبع: نگارندگان)

	
<p>جایگزینی طرح زمینه قالی ناظم به‌عنوان طراحی فرم مانتو (صادقی فسایی ۱۳۷۱: ۷۲)</p>	<p>جایگزینی نقش گلدان قالی ناظم به‌جای جیب ساده در مانتو (منبع: URL2)</p>

نمودار ۱- طراحی مانتو با استفاده از نقوش قالی‌های لچک ترنج و ناظم قشقایی با تکنیک جایگزین کردن (منبع: نگارندگان)

۲. ترکیب در این تکنیک می‌توان از روش ترکیب نقوش قالی‌های قشقایی با سایر نقوش و حتی در نحوه اجرای ترکیب چندین روش تزئینی و دوخت ایده گرفت. از منظر ترکیب در طراحی اگر به مسئله نگریسته شود، می‌توان پرسید نقوش قالی‌های قشقایی با چه نقوش دیگری قابلیت ترکیب را دارند؟ و در نحو دوخت و اجرا، علاوه بر تکنیک چاپ نقوش را با چه روش‌های تزئینی دیگری می‌توان ترکیب کرد؟ در پاسخ به پرسش اول می‌توان نقوش قالی‌های قشقایی و یا طرح کلی قالی‌ها را با نقوش هندسی، سفالگری و انتزاعی و غیره (مانند

جدول ۳) ترکیب کرد. از نظر اجرا نیز می‌توان چندین روش دوخت از جمله تکه‌دوزی و سوزن‌دوزی را یکجا به کاربرد و یا ترکیبی از تک‌نقش‌ها را به شکل ساده‌تر با یکی از نقشمایه‌ها به شکل اصلی، مانند گلدان در یک مانتو، ترکیبی به کاربرد. در نمودار ۲ راهکارها و نمونه‌هایی با این تکنیک با تصویر بیان شده است.

جدول ۳- ترکیب نقوش قالی با دیگر نقش‌ها در مانتوها (منبع: نگارندگان).

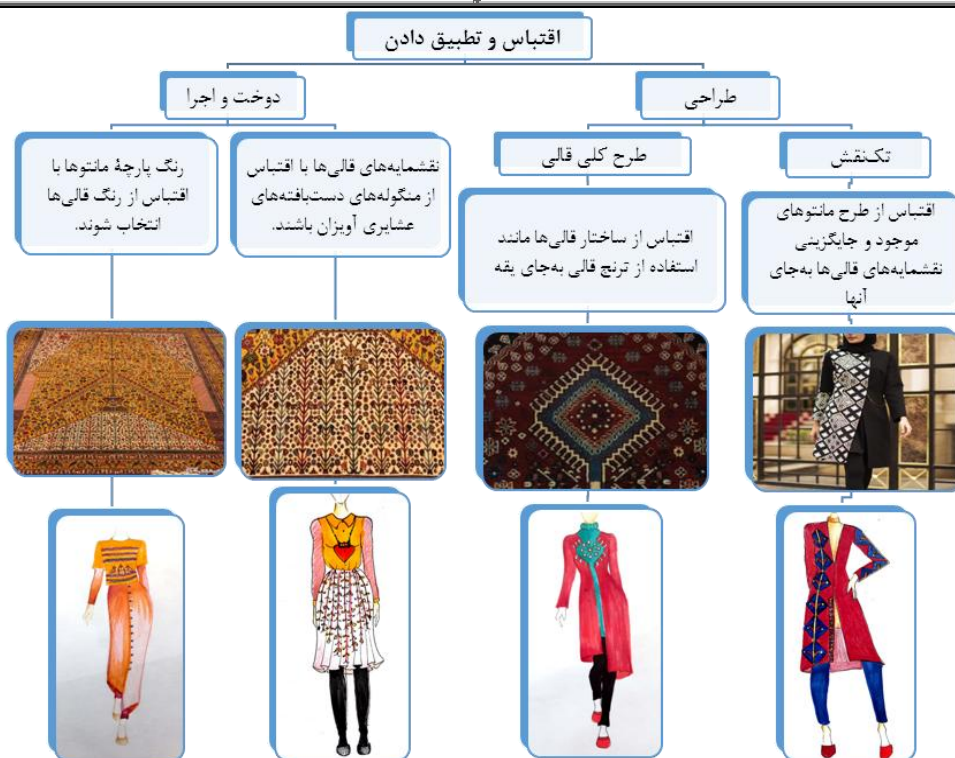

نمودار ۲- طراحی مانتو با استفاده از نقوش قالبی‌های لچک‌ترنج و شبه‌ناظم قشقایی با تکنیک ترکیب کردن (منبع: نگارندگان).

۳. اقتباس (تطبیق دادن - سازگار کردن) برای یک هدف دیگر: در این تکنیک می‌توان برای اقتباس از نمونه نقش‌های آثار دیگر و هر چیز دیگری که در طبیعت وجود دارد، ایده گرفت و پرسید چه ایده‌های دیگری از نقوش قالبی‌های قشقایی و یا دست‌بافته‌های دیگر آنها وجود دارند که قابلیت کاربرد در طراحی مانتو را دارد؟ در این زمینه می‌توان از نقوش مختلف دیگر آثار هنری اقتباس و با نقشمایه‌های قالبی‌ها ترکیب کرد و یا از آویزهایی که قشقایی‌ها با پشم‌های رنگی می‌بافند، ایده گرفت و این بار نقشمایه‌های قالبی‌های قشقایی را همانند آویزها به‌کاربرد. همچنین در این تکنیک رنگ قالبی‌های قشقایی برای پارچه مانتوها نوعی از تکنیک اقتباس محسوب می‌شود. در جدول ۴ و نمودار ۳ راهکارها و نمونه‌هایی با این تکنیک بیان شده‌اند.

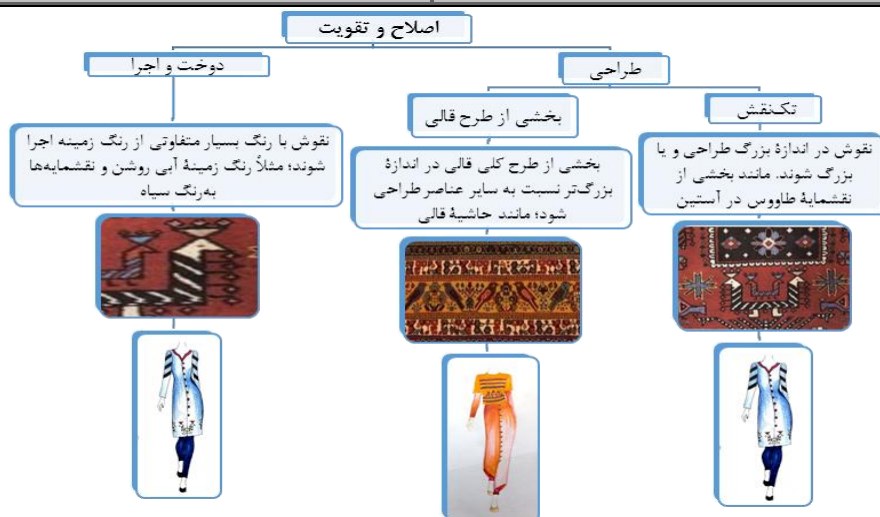
جدول ۴- اقتباس کردن از نقوش دیگر و طرح کلی بخشی از قالی‌ها در مانتوها (منبع: نگارندگان).

نمودار ۳- طراحی مانتو با استفاده از نقوش قالی‌های لچک‌ترنج و شبه‌ناظم قشقای با تکنیک اقتباس و تطبیق دادن (منبع: نگارندگان).

۴. اصلاح و تقویت در این تکنیک می‌توان پرسش‌هایی این چنین طرح کرد: چه قسمتهایی از نقوش و یا ساختار قالی‌های قشقایی را می‌توان بزرگ یا اغراق‌آمیز بیان کرد؟ چه نقوش و یا بخشی از قالی‌ها را می‌توان در طراحی لباس تکثیر کرد؟ برای اصلاح می‌توان یکی از نقوش را انتخاب کرد و با بزرگنمایی قسمتهایی از نقش، بر آن تأکید کرد و طرحی جدید در مانتو ساخت. همچنین می‌توان از بخشی از طرح قالی‌ها مانند حاشیه‌ها (جدول ۵) استفاده کرد و در اندازه‌ای بزرگ در قسمتی از مانتو به کاربرد. همچنین در دوخت با ایجاد تضاد رنگی میان نقشمایه به کار گرفته شده و رنگ زمینه می‌توان باعث تقویت طرح شد. در نمودار ۴ راهکارها و نمونه‌هایی با این تکنیک بیان شده‌اند.

جدول ۵- اقتباس از نقوش دیگر و بخشی از طرح قالی در مانتوها (منبع: نگارندگان).

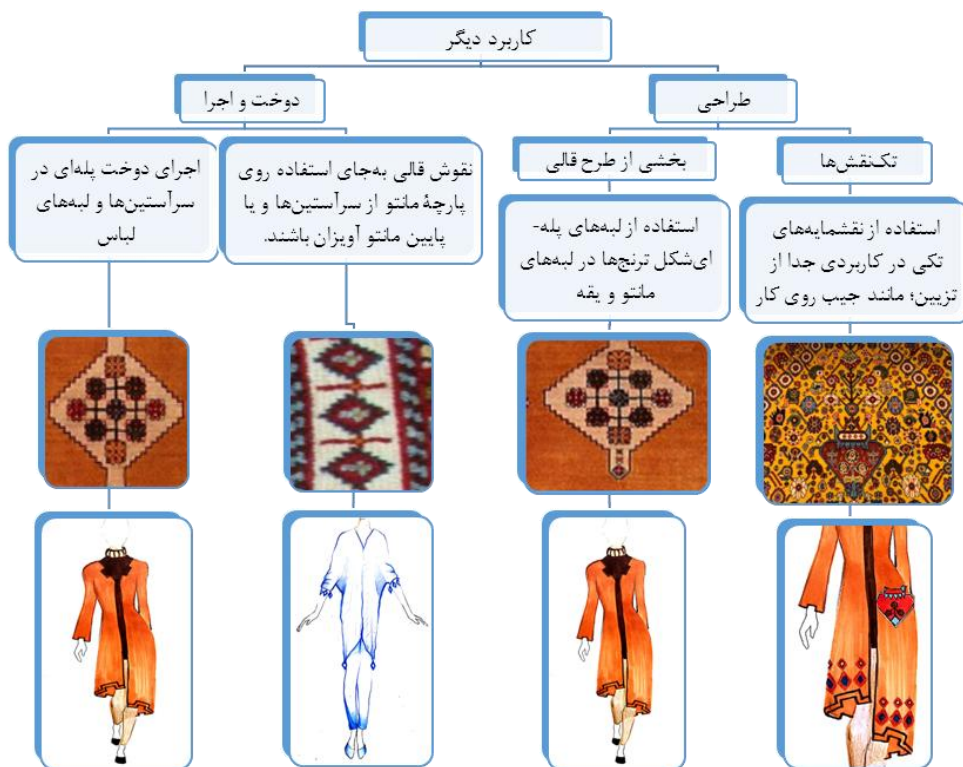
نمودار ۴- طراحی مانتو با استفاده از نقوش قالی‌های لچک‌ترنج و شبه‌ناظم قشقایی با تکنیک اصلاح و جایگزین کردن (منبع: نگارندگان)

۵. کاربرد دیگر: در این تکنیک همانند مسئله اقتباس، موضوع خود پژوهش، یعنی استفاده از نقوش قالی‌ها در کاربرد طراحی لباس، می‌تواند مطرح شود؛ بنابراین می‌توان پرسید: چگونه می‌شود کلیات و یا ساختار نقوش قالی‌ها را تغییر داد تا برای خلق مانتوی جدید مناسب شوند؟ چگونه می‌توان از نقوش قالی‌های قشقایی در پوشاک گوناگون یا حتی طراحی پارچه استفاده کرد؟ آیا می‌توان از مفهوم محتوای نقوش به‌جای خود نگاره‌ها استفاده کرد؟ در این بخش می‌توان از طرح کلی نقشمایه‌ها و یا طرح کلی آنها ایده گرفت و در کناره‌های مانتو آن طرح را ایجاد کرد و یا نقشمایه‌ها را به‌جای اینکه روی مانتو دوخت و یا استفاده کرد، به حالت آویز در سرآستین‌ها به‌کاربرد (جدول ۶). در نمودار ۵ راهکارها و نمونه‌هایی با این تکنیک بیان شده‌اند.

جدول ۶- کاربردی دیگر از نقوش و طرح کلی بخشی از قالی‌ها در مانتوها (منبع: نگارندگان).

	
<p>نقشمایه‌های کاربردی دیگر به‌جای تزئین روی مانتو از لبه‌های آن آویزان هستند.</p>	<p>کاربردی دیگر از لبه‌های پله‌ای شکل ترنج‌ها در لبه‌های مانتو (URL 5)</p>

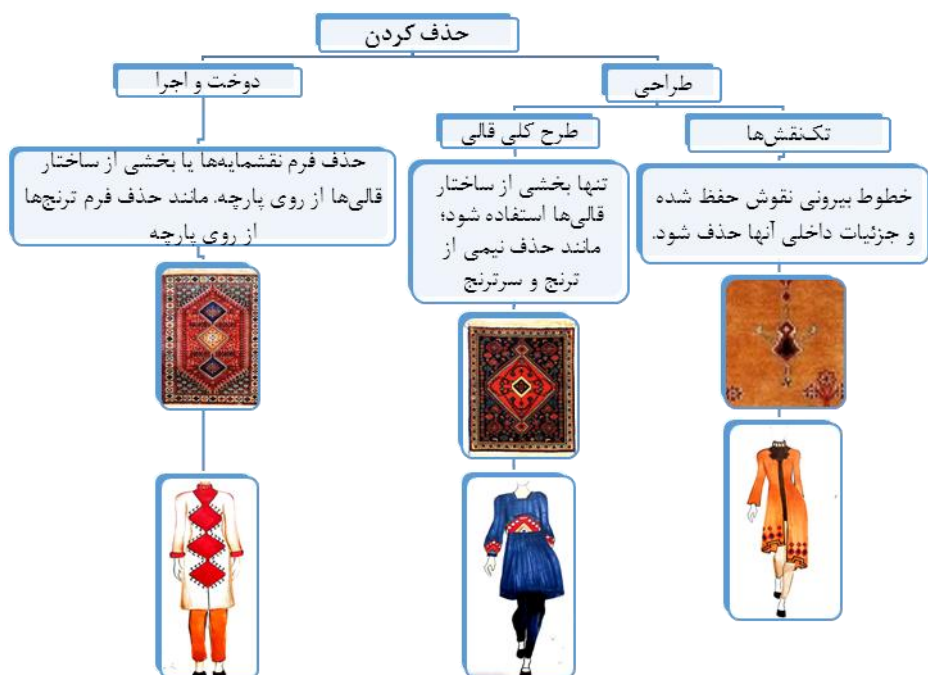

نمودار ۵- طراحی مانتو با استفاده از نقوش قالی‌های لچک‌ترنج و شبه‌ناظم قشقایی با تکنیک کاربرد دیگر (منبع: نگارندگان).

۶. حذف: پرسش‌هایی که در این زمینه می‌توان مطرح کرد، عبارت‌اند از: چه بخش‌هایی از طرح نقوش و یا ساختار طرح قالی‌ها را می‌توان بدون تغییر فرم حذف کرد؟ چگونه می‌توان این نقوش را در مرحله اجرا به‌جای چاپ و یا هر تزئین دیگر از پارچه حذف کرد؟ آیا می‌توان نقوش را تک‌رنگ به‌کاربرد؟ با حذف خطوط بیرونی نقشمایه‌ها می‌توان طرح‌های انتزاعی‌تری خلق کرد و یا اینکه این‌بار به‌جای نقش کلی قالی‌ها روی مانتو، قسمت‌هایی از طرح کلی در مرحله طراحی و اجرا را حذف کرد؛ به‌عنوان نمونه در جدول ۷، طرح ترنج و سرترنج‌ها، نیمی از آن حذف و وارونه شده و سرترنج‌ها به‌شکل نیمه در سرآستین‌ها قرار گرفته است. در نمودار ۶ راهکارها و نمونه‌هایی با این تکنیک بیان شده‌اند.

جدول ۷- حذف بخشی از نقوش و طرح کلی قالی در مانتوها (منبع: نگارندگان)

	
<p>حذف نقوش طرح کلی ترنج‌های قالی‌ها و به‌کارگیری کلیت آنها در طراحی و اجرای مانتوها (صادقی فسایی ۱۳۷۱: ۶۹).</p>	<p>حذف نیمی از ترنج و سرترنج‌ها و به‌کارگیری آنها در مانتو (صادقی فسایی ۱۳۷۱: ۸۷).</p>

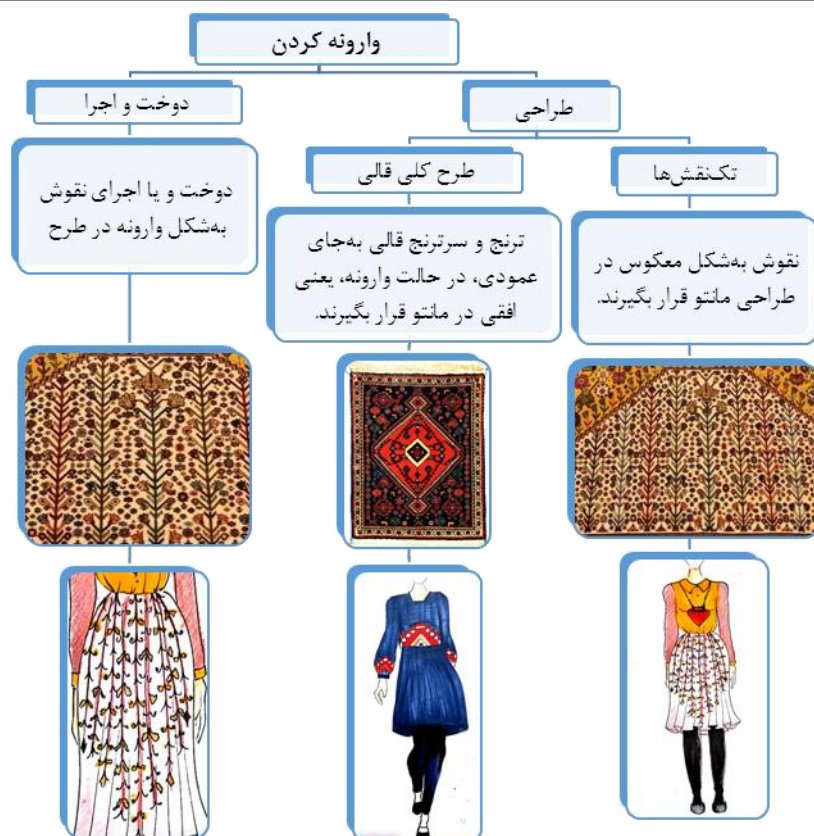

نمودار ۶- طراحی مانتو با استفاده از نقوش قالی‌های لچک‌ترنج و شبه‌ناظم قشقایی با تکنیک حذف (منبع: نگارندگان)

۷. وارونه کردن: پرسش‌هایی که در این قسمت می‌توان کرد، عبارت‌اند از: به چه نحوی می‌توان در ترتیب قرار گرفتن نقوش و ساختار کلی قالی‌ها در طراحی مانتو تغییر ایجاد کرد؟ آیا امکان دوخت نقشمایه‌های قالی به شکل وارونه با حفظ اصالت طرح خود قالی در مانتوها وجود دارد؟ در این بخش می‌توان نقشمایه‌ها و بخشی از طرح کلی قالی‌ها را به شکل وارونه طراحی کرد. در جدول ۸، ترنج و سرترنج‌ها به جای طولی به شکل عرضی قرار گرفته‌اند و نقشمایه‌های قالی ناظم به شکل وارونه در مانتو طراحی و اجرا شده‌اند. در نمودار ۷ راهکارها و نمونه‌هایی با این تکنیک بیان شده‌اند.

جدول ۸. وارونه کردن بخشی از نقشمایه‌ها و بخشی از طرح کلی قالی‌ها در مانتوها (منبع: نگارندگان)

	
<p>نقوش به شکل معکوس در طراحی مانتو قرار گرفته شده است.</p>	<p>نقش ترنج و سرترنج‌ها به شکل افقی در طراحی مانتو به کار گرفته شده‌اند.</p>

نمودار ۷- طراحی مانتو با استفاده از نقوش قالی‌های لچک‌ترنج و شبه‌ناظم قشقایی با تکنیک وارونه کردن (منبع: نگارندگان).

نتیجه‌گیری

با مطالعات و تحلیل‌های انجام‌شده حول موضوع مدّ نظر این پژوهش می‌توان گفت، کاربست مدل خلاقانه اسکمپر می‌تواند یکی از روش‌های علمی جهت به‌کارگیری نقوش قالی‌های قشقایی در انواع طراحی مانتوی اجتماعی بانوان ایرانی باشد. در هر تکنیک، طراح لازم است پرسش‌هایی را درباره چگونگی پیاده‌سازی نقوش بر روی مانتوها مطرح و سپس آغاز به طراحی کند. همچنین در طراحی مانتوها می‌توان در پیاده‌سازی نقوش قالی‌ها روی مانتو، همزمان از چندین روش اسکمپر استفاده کرد. برای ایجاد تنوع و خلاقیت در طراحی مانتوها در هر تکنیک حداقل از دو روش مختلف، یعنی یک‌بار از طریق نقشمایه‌ها و روش دیگر بخشی از ساختار کلی قالی‌ها می‌توان طراحی‌ها را ارائه داد. نتایج حاصل از به‌کارگیری هفت تکنیک الگوی اسکمپر را می‌توان این‌گونه خلاصه کرد: در روش اول می‌توان یکی از نقشمایه‌ها را جایگزین یکی از عناصر اصلی مانتو، مانند جیب یا کمر بند کرد و فرم

کلی قالی‌های شبه‌ناظم یا لچک‌ترنج را جایگزین فرم ساده مانتو نمود و بدین شکل طرح جدیدی از مانتو طراحی می‌شود که یادآور نقوش ایرانی است. در زمینه دوخت نیز می‌توان روش‌های مختلف اجرا را جایگزین یکدیگر کرد. در روش دوم اسکمپر می‌توان نقوش قالی و یا بخشی از ساختار کلی قالی با نقوش دیگر همچون نقوش انتزاعی و یا هندسی را ترکیب نمود. در بخش اجرا می‌توان از ترکیب چندین روش، مانند سوزن‌دوزی، تکه‌دوزی و ... استفاده کرد. در روش سوم می‌توان قسمت‌هایی از ساختار قالی را **اقتباس** کرده، در طراحی مانتو به کار برد؛ مانند اقتباس از طرح‌های کلی ترنج‌های قالی‌های قشقایی که شکل لوزی هستند، به جای یقه مانتو. در بخش دوخت و اجرا می‌توان از آویزهای عشایری اقتباس کرده، نقشمایه‌ها را همانند آنها به شکل عمودی در مانتو به کار برد. همچنین می‌شود از رنگ قالی‌های قشقایی برای رنگ مانتوها اقتباس کرد. در روش چهارم، یعنی **اصلاح و تقویت**، یکی از راهکارها این است که از نقشمایه‌های پرکاربرد در قالی‌های قشقایی، مانند طاووس، ایده گرفت و با بزرگنمایی و یا تکرار قسمت‌هایی از آن نقوش طراح‌های متنوعی ارائه داد. همچنین می‌توان قسمتی از ساختار قالی را در اندازه بزرگ‌تر طراحی کرد؛ مانند بزرگنمایی بخشی از حاشیه‌های قالی در بالاتنه مانتو. در دوخت و اجرای این طراحی‌ها می‌توان برای تأکید نیز نقشمایه‌ها را با رنگ بسیار متفاوتی نسبت به زمینه اجرا کرد. در روش پنجم، یعنی **کاربرد دیگر** می‌توان از تک‌نقش‌ها، غیر از تزیین، به شکل کاربردی مانند جیب استفاده کرد و یا طرح‌های پلکانی ترنج‌های قشقایی این‌بار با کاربردی تزیینی در لبه‌های مانتو به کار گرفته شوند. در مرحله دوخت به جای استفاده از نقوش روی پارچه، نقشمایه‌ها به شکل آویزان و عمودی به کار گرفته شوند. در روش **حذف** که ششمین روش در خلاقیت اسکمپر است، با حذف قسمت‌هایی از تزیینات نقشمایه‌ها و یا طرح کلی قالی‌ها می‌توان نقش‌هایی انتزاعی خلق کرد. در مرحله اجرا و دوخت نیز به جای پیاده‌سازی نقوش روی پارچه، می‌توان آنها را از پارچه مانتو حذف کرد و از فضای منفی، طرح قالی‌ها را نمایان ساخت. در آخرین روش اسکمپر با **وارونه کردن** نقشمایه‌ها و ساختار کلی قالی‌ها می‌توان طرح‌های جدیدی خلق کرد. به‌عنوان نمونه ترنج و سرترنج به جای اینکه به شکل عمودی باشند، افقی طراحی شوند و یا طرح ناظم به شکل وارونه بر روی مانتو قرار گیرد. در اجرای طرح‌ها روی مانتو می‌توان از فرم پشت قالی ایده گرفت و نقشمایه‌های آن سوزن‌دوزی یا چاپ شوند.

درنهایت با توجه به تغییر سلیق بانوان ایرانی و نیاز بیشتر آنان به مد و سبک‌های پوشش متفاوت، می‌توان از الگوهای خلاقیت همانند اسکمپر، گشتالت و امثالهم استفاده کرد تا از این طریق بتوان به طرح‌های خلاقانه دست یافت. از طرفی استفاده از طرح‌ها و نقوش سایر هنرهای سنتی راهی است جهت حفظ و احیاء یادگار نیاکان و معرفی آنها به نسل‌های آینده‌ای که با این هنرها غریبه هستند.

منابع

- افروغ، محمد (۱۳۹۹). «بررسی و تحلیل نقش طاووس در جل‌های قشقایی»، پژوهش‌های ایران‌شناسی، سال ۹، شماره ۱، ۲۳-۲.
- اکبری، فاطمه و بابایی، پروین (۱۳۹۳). «بررسی مبانی نظری طراحی مد لباس زنانه در الگوی ایرانی-اسلامی»، فصلنامه نقد کتاب، شماره ۱ و ۲، صص ۲۵۸-۲۴۱.
- ایران‌منش، فرنوش، وندشعاری، علی (۱۳۹۷). «بررسی ساختار فرمی طرح و نقش قالی سرناظم استان فارس از دوره قاجار تا معاصر»، گلجام ۳۴، صص ۵۲-۳۳.
- ایزدی، عباس، شایسته‌فر، مهناز (۱۳۹۵). «مطالعه تطبیقی ساختار طرح لچک و ترنج قالی‌های جمهوری آذربایجان و قشقایی‌های فارس»، فصلنامه پژوهش هنر، سال ششم، شماره ۱۱، صص ۵۷-۳۹.
- پرهام، سیروس (۱۳۷۰). *دستیافته‌ها عشایری و روستایی فارس، ج اول، تهران: امیرکبیر*.
- پوپ، آرتور (۱۳۸۷). *سیری در هنر ایران، جلد ششم، تهران: علمی و فرهنگی*.
- تابان، محمدرضا (۱۳۹۲). *روش‌های پرورش و برانگیختن خلافت، ج اول، شیراز: نوید*.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۳۱). *هویت اجتماعی، ترجمه توح یاراحمدی، تهران: شیرازه*.
- حشمتی رضوی، فضل‌الله (۱۳۹۵). «سیروس پرهام، چهره ماندگار و درخشان پژوهش فرش ایران»، طره، شماره‌های ۱۲ و ۱۳، صص ۷۲-۷۱.
- حیدری‌بگه‌جان، شیلان (۱۳۹۴). «مطالعه و معرفی نقوش قالیهای سنج به‌منظور بهره‌وری در تزئینات پوشاک والیسه بانوان»، پایان‌نامه ارشد، دانشگاه پیام‌نور، مرکز تهران شرق.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۳). *لغتنامه، ج ۱۱، تهران: دانشگاه تهران، ص ۱۵۵۰۸*.
- دادور، ابوالقاسم، مؤمنیان، حمیدرضا (۱۳۸۵). «عوامل مؤثر بر شکل‌گیری و پیدایش نقوش گلیم قشقایی»، شماره ۲، گلجام، صص ۴۶-۶۴.
- شهبازی، عبدالله (۱۳۹۶). *مقدمه‌ای بر شناخت ایلات و عشایر، تهران: نی*.
- صادقی فسائی، محمد (۱۳۷۱). *با تار و پود عشق: گبه‌ها و قالی‌های عشایری فارس، تهران: نگار*.
- صلواتی، مریم (۱۳۸۷). «تجلی نمادگردونه خورشید «مهرانه» در قالی‌های ایل قشقایی»، شماره ۹، صص ۴۸-۳۵.
- صفی‌نژاد، الهه (۱۳۹۵). «ارزیابی کاربست خلاقیت در طراحی مانتهای اجتماع/نمایش و مجلسی (دومین جشنواره بین‌المللی مد و لباس ایران براساس الگوی فنی اسکمپر»، دانشگاه علم و هنر اردکان.
- فهیمنیا، معصومه (۱۳۸۵). *مرجع طراحی لباس، فیگور، مانکن طراحی لباس، طرح لباس مردانه و زنانه، تهران: بیهق کتاب*.
- کشمیری‌پور، ماهک (۱۳۹۴). «اثر بخشی تلفیق برنامه انضباط شخصی با تکنیک خلاقیت اسکمپر بر رفتار کارآفرینانه دانشجویان دانشگاه شیراز»، کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- معین، محمد (۱۳۸۲). *فرهنگ فارسی، ج ۶، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۲، ص ۱۴۶۵*.
- نصیری، محمدجواد (۱۳۷۴). *سیری در هنر قالی بافی ایران، تهران: مؤلف*.
- نصیری طیبی، منصور (۱۳۸۸). *نقش قشقایی‌ها در تاریخ و فرهنگ ایران، تهران: دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت عتف*.

هیئت، جواد (۱۳۶۵). سیری در تاریخ زبان و لهجه‌های ترکی. تهران: نو.
یاسینی، راضیه. بیچرانلو، عبدالله (۱۳۹۷). «برساخت سینمایی زیبایی‌شناسی پوشاک زنان در گفت‌وگوهای ارزش‌گرایی، سازندگی و اصلاح‌طلبی»، جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، دوره ۱۱، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳.

Eberle, B (2008). Scamper: Creative Games and Activities for Imagination Development press Stephen Fagg, State Coordinator (Gifted Education)

Kruse, D (2007). Scamper On Hawker Brownlow. Education Services Australia Limited.

Ozyapark, M (2015). The Effectiveness of SCAMPER Technique on Creative Journal for the Education of Gifted Young , 4(1),31-40.

Serrat, Olivier (2017). Knowledge Solutions, Tools, Methods, and Approaches to Drive Organizational Performance, Springer, Singapore.

URL1: <https://en.wikipedia.org/wiki/S.C.A.M.P.E.R>

URL2: https://esam.ir/zoomItemN.aspx?img=ngsghbz_1308161010686!1.jpg&slide=1&IDi=1010552

URL3: <https://www.komodaa.com/blog/traditional-manto/>

URL4: <https://torobche.com/vip/hand-drawn-background>

URL5: <https://www.incc.ir/news/IDincc/5810>